

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

Zlata ŠUNDALIĆ (Osijek – Filozofski fakultet)

KONOTACIJE *PUTA* U *VILI SLOVINKI*

UDK 821.163.42–1309Baraković, J.

U radu je pozornost usmjerena na Barakovićevu *Vilu Slovinku*, koju je pjesnik ispjevao u slavu Zadra, grada s kojim je imao i nekih težih nesuglasica. U kontekstu priče o Pisniku, Vili, Poklisaru (Osinu) i ostalim likovima istražuju se konotacije *puta* (putovanja, bijega, povratka) i njegovih izvedenica, što znači istraživanje jezgrenih i perifernih semantema na razini priče, lika i kompozicije te njihovo dovođenje u svezu s poetikom književnosti na prijelazu u 17. stoljeće.

1. REČENO JE O VILI SLOVINKI

Prije stotinu i dvadeset godina pojavila su se u sedamnaestoj knjizi edicije Stari pisci hrvatski *Djela Jurja Barakovića*, koja su za tisak godine 1889. priredili Pero Budmani i Matija Valjavec.¹ Uz *Vilu Slovinku*, koja je bila preuzeta prema prvom izdanju iz 1614. godine, u *Djela* je bila uvrštena i *Farula* (1618), i *Draga, rapska pastirica* (tiskana tek 1889), te poslanice.² Kao najbolje i najreprezentativnije Barakovićevo djelo uzima se, i prije i danas, upravo *Vila Slovinka*³ (Šafařík,

127

¹ Riječ je o izdanju: Juraj Baraković: *Djela*, priredili za štampu P. Budmani i M. Valjavec, Stari pisci hrvatski, Knjiga XVII, JAZU, Zagreb, 1889.

² Barakoviću se pripisuju i tri hrvatska djela (*Život Sv. Jeronima, Gramatika hrvatskog jezika i Povijest naroda dalmatinskog i brvatskog*) i jedno talijansko djelo (*Život Marka Tulija Cicerona u stihovima*), kao i propovijedi na hrvatskom jeziku *Sacri sermoni in lingua illirica*, koje su i pronadene u galeriji Sotheby u Londonu (Franičević, 1983: 634): »Barakovića je pratio glas dobrog propovjednika, ali i nemarnoga župnika, o čemu govore izvještaji biskupskih vizitatora.« (Bratulić, 2000: 7) Istog mišljenja nije i Nikica Kolumbić: »Malo je vjerojatno da bi Barakovićeva mogla biti i rukopisna zbirka propovijedi *Sacri sermoni in lingua illirica*, koja se u novije vrijeme čuva u zagrebačkoj Nacionalnoj sveučilišnoj biblioteci.« (Kolumbić, 1980: 310)

³ Ovu je misao zapisao još 1889. i Matija Valjavec: »Slovinka je svakako Barakovićevo najbolje djelo i kompozicijom i dikcijom, pa za to nije vjerojatno da je i njegovo prvo.« (Valjavec, 1889: X)

1865: 168,⁴ Švelec, 2000: 329), koja je do 19. stoljeća doživjela tri izdanja⁵ (Bratulić, 2000: 13), a nakon njega još najmanje tri.⁶ Ono što se prije nije znalo, a danas se s velikom sigurnošću uzima kao dokumentirana činjenica, jest raznovremenost nastajanja *Vile Slovinke*, jer je cijelo Petje peto, nastalo prije *Vile*, kao samostalna pjesma u pohvalu Zadra, te kao takva naknadno umetnuta u spjev (Švelec, 1990: 147–163).

Čitanja *Vile Slovinke* mijenjala su se tijekom vremena od pozitivističkog biografizma do manirizma (M. Franičević),⁷ baroka (F. Švelec)⁸ i onirizma (Z. Kravar,⁹ S. P. Novak¹⁰) današnjih interpretacija. Tako se u 19. stoljeću, pa i kasnije,¹¹ zbog oskudnih podataka o životu i radu samog Barakovića

⁴ Šafařík je o *Vili Slovinskoj*, kako je on naziva, zapisao ovu rečenicu: »Ausgezeichnet durch Composition, Styl und Versbau« (Šafařík, 1865: 168), a preuzima je u svoje *Ogledalo književne poviesti* i Šime Ljubić (Ljubić, 1869: 392).

⁵ Godine 1614. izašlo je prvo izdanje *Vile Slovinke* u Veneciji, gdje je tiskano i drugo izdanje 1626. godine, ali i treće izdanje iz 1682. godine.

⁶ U ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti* (Knjiga 8) tiskana je, ali ne u cijelosti, godine 1964. *Vila Slovinka* koju je priredio Franjo Švelec; godine 2000. pojavila su se dva nova izdanja – za ediciju *Stoljeća hrvatske književnosti* priredio ju je Franjo Švelec, a za ediciju *Croatia – Hrvatska književnost u 100 knjiga* Josip Bratulić. Četiri godine kasnije (2004) za Matičinu je biblioteku *Parnas* Slobodan P. Novak napravio izbor iz *Vile Slovinke* pod nazivom *Vila Slovinka – Zučnopojke*, izdvojivši iz *Vile* samo osmeračke sonete (*zučnopojke*) i objavivši ih kao samostalan kanconijer: »Ali, iako organski uklopljeni u cjelinu, ovi se Barakovićevi soneti mogu čitati i kao zasebna cjelina, kao kanconijer.« (Novak, 2004a: 66)

⁷ Marin Franičević naziva Barakovića pjesnikom »prelaznoga manirističkog razdoblja« (Franičević, 1983: 645).

⁸ Franjo Švelec za Barakovića kaže da je »barokni čovjek i po svom općem habitusu« (Švelec, 1974: 194).

⁹ Posebnu pozornost snovima u *Vili Slovinke* posvetio je Zoran Kravar (v. Kravar, Zoran: *Das Barock in der kroatischen Literatur*, Böhlau Verlag, Köln – Weimar – Wien 1991), jer u priču Pisanik umeće svoje snove, a i spjev kao cjelina doima se kao veliki san, kao ep-san.

¹⁰ Slobodan Prosperov Novak kaže: »*Vila Slovinka* iz 1614. onirički je ep koji se doima poput prostornoga čudovišta. Nalik je patuljku s udovima diva.« (Novak, 2004b: 114)

¹¹ Početkom 20. stoljeća Branko Vodnik piše: »O događajima u životu Barakovićevu ne znamo upravo ništa, ali 'Vila Slovinke' svjedoči, da mu je život bio buran i nesredjen.« (Vodnik, 1913: 264) O književnom radu Barakovićevu i Marin Franičević donosi određene zaključke na temelju *Vile Slovinke*: »Ali potvrdu o književnom radu Jurja Barakovića u XVI stoljeću nalazimo i u samoj *Vili Slovinke*, odnosno u pohvalnoj pjesmi Osipa Ivetića štampanoj na kraju djela, uz ostale pohvalnice. [...] Nešto bi se biografskih podataka moglo izvući iz njegovih djela, ali ona sama za sebe, bez drugih potvrda, nisu dovoljno pouzdano svjedočanstvo i nikada ne znamo da li potječu iz stvarnosti ili pjesnikove fantazije.« (Franičević, 1983: 633)

(Plemići, 1548 – Rim, 1628)¹² *Vila Slovinci* čitala kao djelo s pouzdanim autobiografskim podacima (o piščevim precima i ženidbama, slavnoj prošlosti, o njihovim posjedima) (Valavec, 1889: V–X). Početkom 20. stoljeća i dalje se vrlo pažljivo iščitavala sadržajna razina¹³ *Vile* i kritizirala kompozicija, kojoj nedostaje jedinstvenost¹⁴ (M. Medini), koja nema zaokruženi smisao¹⁵ (B. Vodnik), čije su sastavnice slabo povezane¹⁶ (S. Ježić), jer je nepovezanost »plod primitivne i neuredne mašte« (Kombol, 1961: 198).

U interpretacijama *Vile Slovinci* naglasak je bio stavljan na određene probleme, kao što su na primjer: kako je nastajala konačna inačica *Vile* (F. Švelec),¹⁷ je

¹² Povijesti stare hrvatske književnosti životopisne podatke svode na sljedeće: rodio se u Plemićima 1548. godine, djetinjstvo i dio školovanja proveo u Zadru. Nakon završenog školovanja, najvjerojatnije u Italiji, postao je klerik, a kasnije svećenik (1564. spominje se kao klerik, a 1586. kao svećenik). Iz nepoznatih razloga (možda zbog ljubavnih avantura?) prognan iz Zadra u Šibenik. Sudjelovao je i u borbi protiv Turaka i bio ranjavan. Umro je za vrijeme svog trećeg boravka u Rimu 1628. godine.

¹³ »Sve ostalo, osim podataka o njegovu sudjelovanju u borbama protiv Turaka gdje je bio ranjen u prsa, te o njegovoj smrti u Rimu na hodočašćenju 1. kolovoza 1628., što je Ivan Tomko Mrnavić unio u nadgrobnu ploču u rimskoj crkvi sv. Jeronima, doznajemo tek iz posrednih izvora, a većina se može nagađati prema njegovim autobiografskim podacima u *Vili Slovinci* i *Dragi*.« (Kolumbić, 1980: 307)

¹⁴ »Jedinstvenosti *Vili* nedostaje, i to je glavno, što je grdi.« (Medini, 1902: 247)

¹⁵ »[...] kompozicije ne odaje nikakve, i na svakom mjestu djela može on govoriti o svemu, što mu na um pada, o prošlosti i sadašnjosti, o sebi i o drugima, tako te je veoma teško naći i omanje mjesto, koje bi imalo zaokruženi smisao, a vrlo su česta mjesta, koja nemaju nikakva smisla.« (Vodnik, 1913: 264)

¹⁶ »[...] raznoliki elementi pjesme vrlo su slabo među sobom povezani; imade i mnogo ponavljanja, a sve skupa kvare pjesnikova mudrovanja, u kojima ima mnogo riječi, a malo misli; [...].« (Ježić, 1993: 114)

¹⁷ Poznato je da je *Vila Slovinci* tijekom 17. stoljeća tiskana tri puta (1614, 1626, 1682) i sva su tri izdanja gotovo u cijelosti podudarna (s iznimkom nekih tiskarskih pogrešaka). Danas se na temelju samog teksta *Vile* pretpostavlja da inačica zgotovljena 1613. a tiskana 1614. godine nije podudarna sa svojom tiskanom inačicom. Iz posvetne pjesme An'jelu Justinijanoviću jasno je da je *Vila* prvotno bila upućena kao pohvala gradu Zadru i njegovim sugrađanima. Ali nehamni Zadrani *Vilu* nisu prihvatili, jer im ili nije ugodila ili im je draži bio latinski jezik (zbog već započetog romaniziranja građana): »Znači, pjesnik je prvu verziju morao mijenjati. Danas možemo samo nagađati kakve je izmjene izvršio, no sigurno je da u novoj verziji imamo drugačiji tekst. Zbog 'popravljanja' su po svoj prilici nastale određene neusklađenosti, koje je danas teško objasniti, na primjer, pohvale nekim Zadranima i, poslije, njihovo poricanje.« (Švelec, 2000: 20) Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu otkupila je, naime, londonski rukopisni zbornik propovijedi *Sacri sermoni in lingua illyrica* na čijem se kraju nalazila i pjesma podudarna s pohvalnom pjesmom Zadru iz petog pjevanja Barakovićeve *Vile Slovinci*. Zbog toga se došlo do pretpostavke »da je zaderski pjesnik pohvalnu pjesmu Zadru napisao mnogo prije nego što ju je ugradio u svoju poemu zvanu *Vila Slovinci*« (Švelec, 1990: 156).

li *Vila* jedinstven spjev (B. Vodnik),¹⁸ ideja panslavizma (M. Medini),¹⁹ borba protiv Turaka, odnos između pučana i plemića (M. Franičević), semantika stiha (F. Švelec),²⁰ strani utjecaji, posebice Vergilija, na *Vilu Slovincu* (V. Dukat,²¹ F. Švelec)²² itd.

Prigovore vezane uz sadržajnu i kompozicijsku nepovezanost *Vile Slovincinke* gotovo su redovito pratila priznanja Barakoviću kao versifikatoru, koji je svoj opsežan spjev ispjevao u različitim metričkostrofičkim oblicima, koje pjesnik naziva *pismi skupne*, *osmoredke*, *poluredke*, *zučnopojke*, a kojima se treba pribrojiti i osmeračke sestine i bugarštica. Ako im se dodaju i osmeračke i jedanaesteračke oktave iz *Farule* i osmeračke oktave i sestine iz *Drage*, dobiva se velika raznovrsnost stiha, što nije bilo uobičajeno za pjesnikovo vrijeme. Sve to »[...]« pokazuje da se Baraković bavio versifikacijom, tražeći svoj izraz i u raznovrsnosti stiha, kao i nešto stariji Dinko Ranjina.« (Franičević, 1983: 636)

Što se tiče dijakronijskog smještanja Barakovićeve djela u povijest nacionalne književnosti, mišljenja su različita: Vodnik ga smješta u 17. stoljeće (Vodnik, 1913: 258–267), Ježić u posljednje dvije renesansne generacije u Dalmaciji i Dubrovniku (Ježić, 1993: 103–116), Kombol među epigone (Kombol, 1961: 193–203), Švelec u barok (Švelec, 1974: 193), odnosno u manirizam (Švelec, 2000: 24), Franičević ga smješta na smjenu stoljeća (Franičević, 1974: 184–195), Kolumbić ga imenuje najizrazitijim pjesnikom hrvatskog manirizma (Kolumbić, 1980: 306), kao što ga i već spomenuti Franičević nešto kasnije smješta u prijelazno manirističko razdoblje (Franičević, 1983: 645), u kasnorenesansnu, odnosno manirističku, književnost (Franičević, 1983: 653), a Frangeš u renesansu književnost (Frangeš, 1987:

¹⁸ Ovo su pitanje postavljali stariji povjesničari hrvatske književnosti, pa i Branko Vodnik, a sve je bilo potaknuto činjenicom da nakon sedmog pjevanja Vila nestaje iz teksta.

¹⁹ Već je početkom 20. stoljeća Milorad Medini otvorio temu panslavizma u Barakovićevu spjevu: »U Zoranića opažamo već tragove toga, recimo: panslavizma, a u Barakovića imamo skoro već čitavu zgradu gotovu, pa bi bilo jako lijepo ići dalje, te ispitati sveze ovijeh pjesnika sa starim našim hronografima, koji takodjer bilježe ovakova basnovita rodoslovlja, te sa knjigom *Il regno degli Slavi* poznatoga Orbinija, gdje je staro izmiješano sa novim te sve prikazano tadanjoj generaciji kao povijesna istina.« (Medini, 1902: 253)

²⁰ »Koliko je pozornosti posvećivao izrazu i osobito samoj organizaciji fabule, očituje se lijepo u njegovu nastojanju da za određene sadržaje nađe adekvatne izražajnostilske, stihovnometričke i strofičke oblike.« (Švelec, 2000: 15–16)

²¹ Usp. Dukat, Vladoje (1932). *Vergilije u Hrvata*, Ljetopis JAZU 1930/1931, sv. 44, Zagreb.

²² Usp. Švelec, Franjo (1990).

70–71). Danas se *Vila Slovinka* češće uzima kao djelo čija poetika predstavlja odmak od renesansne književnosti (F. Švelec, S. Petrović, N. Kolumbić, P. Pavličić, M. Peić),²³ ali uz napomenu da Zoran Kravar i takvo mišljenje dovodi u pitanje.²⁴

2. NEŽELJENO PUTOVANJE I SVA OSTALA

Sve ono što je Baraković mogao poznavati u odnosu na domaću književnu tradiciju, u koju svakako ulaze Zoranićeve *Planine* (tiskane 1569), Karnarutićevo *Vazetje Sigeta grada* (tiskano 1584) i *Piram i Tižba* (tiskani 1586), Marulićeva *Ĵudita* (tiskana 1521, 1522, 1523, 1586), ali i djela Lucića (*Robinja* tiskana 1556), Marina Držića (djela su mu nastajala od 1548. do 1559), Dinka Ranjine (*Pjesni razlike* tiskane 1563), Dominka Zlatarića (*Ljubmir* tiskan 1580), Mikše Pelegrinovića (*Ĵedupka* tiskana 1599) i nekih drugih, u *Vili* nije neinventivno oponašano, jer nije riječ ni o transformaciji već poznatog predloška (npr. biblijske priče o Juditi, Ovidijeve priče o zaljubljenicima Piramu i Tizbi ili Črnkova zapisa o sigetskoj bitci) ni o zoranićevskom fiktivnom putovanju u planinu zbog ljuvene boli: »Baraković u *Vili* čini nešto dotada neuobičajeno: otvara spjev pripovijedanjem o svom odlasku u šibensku okolicu s namjerom da je kao pridošlica upozna.« (Švelec, 2000: 10) Još se ni danas ne zna zašto je Baraković, veliki zaljubljenik u svoj rodni grad, morao krajem 16. stoljeća²⁵ napustiti Zadar i preseliti se u Šibenik.²⁶ Stvarni je uzrok ovog neželjenog putovanja bez povratka ostao pjesnikova tajna: »Nastanivši se u Šibeniku, više se puta pokušao vratiti u Zadar, ali u tome nije uspio. No Zadar je ostao njegova trajna ljubav i briga.« (Bratulić, 2000: 7) I dok je onaj stvarni uzrok odlaska i danas nepoznat, onaj poetski uzrok preseljenja objašnjen

131

²³ Potvrđuju to sljedeći radovi navedenih autora: Petrović, Svetozar (1968). *Problem soneta u strijoj hrvatskoj književnosti. Oblik i smisao*, Zagreb, Rad JAZU, knj. 350; Kolumbić, Nikica (1980). Pavličić, Pavao (1988). *Poetika manirizma*, Zagreb, August Cesarec; Peić, Matko (1989). *Barakovićev barok. – Slovo o Rabu*, Zagreb, Grafički zavod Hrvatske; Švelec, Franjo (2000).

²⁴ Potvrđuje to Zoran Kravar (1991).

²⁵ »Neki historičari književnosti to njegovo preseljenje stavljaju u 1602, ali na osnovi Ivetićeve pjesme zaključujemo da je to moralo biti nekoliko godina prije.« (Franičević, 1983: 634)

²⁶ Preseljenje je bilo neželjeno putovanje, odnosno progonstvo: »Pretpostavka da je bio prognan iz Zadra zbog ljubavnih avantura nije, u vremenu u kojemu je živio, nevjerojatna.« (Franičević, 1983: 634)

je samom *Vilom*: »Stvar bi bila u neharu prema pjesnikovoj ličnosti, ali i u općem nehaju.« (Franičević, 1983: 641)

Unutar trinaest *petja*, odnosno unutar 9345 stihova (Franičević, 1983: 647) *Vile Slovinke* progovara, direktno ili indirektno, čovjek – Pisnik – koji je prognan iz voljenog Zadra, zbog čega sve ispriповijedano i opisano prožima perspektiva »izgnanca«, odnosno »čovjeka koji je napustio zavičaj i više ne može naći dom« (Franičević, 1983: 636, 641).

U interpretacijama *Vile Slovinke* koje su pokušale predočiti sadržajnu,²⁷ kompozicijsku ili metričku razinu,²⁸ odnos prema književnom nasljeđu²⁹ ili nadnacionalni kontekst,³⁰ sve su one gotovo redovito dodirivale i temu putovanja. Tako se putovanja dovode u svezu i s hrvatskom renesansnom književnošću, ali i s najvećim književnim putnikom – Danteom, odnosno kaže se da je tematika jednostavne »strukture (sastoji se od nekoliko međusobno srodnih putničkih epizoda), ali je teška za razumijevanje, jer uključuje nemotivirane prijelaze, skokove i proturječja. Iznosi je prividno autobiografski pripovjedač ('pisnik'), koji izvješćuje o četirima izletima u šibensku okolicu.« (Kravar, 2000: 41) Pisnikovo putovanje po šibenskoj kopnenoj i pomorskoj okolini prožima, dakle, sve primarne slojeve tekstualne strukture, od fabule, kompozicije do aktancijalne razine i stiha, a na koji način, pokušat će se odgovoriti u tekstu koji slijedi.

132

2.1. RAZINA PRIČE

Kada je riječ o sadržajnoj razini *Vile Slovinke*, književni povjesničari pokušavaju s različitih uporišta, kako onih tematskih tako i onih aktancijalnih, ispriповijedati njezinu priču. Tako na primjer u odnosu na prvi, tematski

²⁷ »*Vila Slovinke* se ostvaruje opisom pjesnikova putovanja po šibenskoj okolini, gdje se on susreo s Vilom.« (Švelec, 1974: 191)

²⁸ »Metričke varijacije najvjerojatnije su u svijesti pjesnikovoj trebale imati funkciju razbijanja monotonije i izgrađivanja kompozicije u kojoj će putovanje pjesnikovo biti osnova, a 'osmoretke', 'zučnopojke' i 'poluretke' nešto kao dijelovi, što treba da toj zgradi da raznovrsnost i zanimljivost već i u formalnom pogledu.« (Švelec, 1974: 194)

²⁹ U *Vili* se prepoznaje utjecaj domaće književne tradicije, od Marulića, Lucića, Pelegrinovića, Hektorovića, Ranjine, pa do najbližih mu Zadrana, Karnarutića i Zoranića: »Od Zoranića je preuzeo osnovnu koncepciju izleta i dijaloga s vilom, koju je prilagodio svojim potrebama i namjerama, [...]« (Franičević, 1983: 646)

³⁰ »U nadnacionalnom kontekstu Baraković je, kao i njegov neposredni uzor Petar Zoranić, na tragu velikih književnih putnika, kako po ovom tako i po onom, drugom svijetu, pri čemu osobitu ulogu ima najveći od njih – Dante.« (Švelec, 2000: 10)

sloj Nikica Kolumbić spominje dva bitna doživljajna elementa koja ustrojavaju *Vilu*, a to su sudbina Barakovićeve domovine i njegove osobne životne patnje (v. Kolumbić, 1980: 317); Zoran Kravar govori o četirima izletima u šibensku okolicu (prvi izlet obuhvaća I–IX. pjevanje, drugi X. pjevanje, treći XI. pjevanje, četvrti izlet obuhvaća XII–XIII. pjevanje) (v. Kravar, 2000: 41–42), a Josip Bratulić govori o pet putovanja i pet tematskih krugova:

Prvo putovanje u okolicu Šibenskog polja urodilo je susretom s Vilom koja pjesnika upućuje u povijest pjesnikova roda i rodnoga grada. Drugo putovanje – sa Šibenskog polja u Šibenik urodilo je susretom s Poklisarom – to je razina sadašnjosti i suvremenih zbivanja u rodnome gradu, u obitelji i zavičaju. Na trećem putovanju pjesnik upoznaje pustinjaka koji ga izvještava o šibenskim koludricama i o opatici Rafaeli Ivetić. Četvrto je putovanje povezano za njegovu ljubav u Šibeniku i za ljepoticu koja mu ne uzvraća ljubav te se upućuje u Trogir u uzaludnoj potrazi za ljubavnim lijekom. Peto i posljednje putovanje, u ukradenom čamcu, vodi ga iz Šibenika u oluju i nove doživljaje na otoku Bulkanu gdje su ulazna vrata u Pakao. (Bratulić, 2000: 10)

Ako se u *Vili Slovinci*, koja započinje posvetnom pjesmom An'jelu Justinijanoviću i nastavlja se kroz 13 pjevanja nejednake dužine, kao temeljni kriterij putovanja uzmu dvije uporišne točke, njegov početak i završetak, onda se na pitanje koliko je putovanja/izleta u *Vili Slovinci* ne može jednoznačno odgovoriti. Nikola Batušić kaže: »Putovanje kao empirijsko-spoznajna kategorija ima u srži svoga pojma dvije bitne odredišne točke. Njegova je vrijednost određena početkom i završetkom.« (Batušić, 1984: 16)³¹ Ako se za istraživanje kategorije putovanja vezane uz središnji lik Pisnika u *Vili* kao polazište uzme navedena tvrdnja, tada pojavnost ove kategorije u tekstu nije podudarna ni s već spomenuta četiri izleta, ni s pet putovanja. Situacija je sljedeća:

- Prvo putovanje ima svoju polaznu i završnu točku (Zadar – Šibenik), o čemu izvješćuje posvetni tekst *Plemenitomu gospodinu An'jelu Justinijanoviću Šibenčaninu rajnoga Franciska gospodinu momu, Juraj Baraković Zadranin*, i ne zna se koliko vremenski traje.

³¹ Spoznajne konotacije puta sadržane su i u Vilinu savjetu Pisniku – ako želi nešto doznati o Šibeniku, mora išetati iz grada i doznati, istražiti ono što ga zanima: »Zagrusti mi: »Sam ishodi / ako misliš *putovati*, / hteć otajna zjiskovati / družbe sobom nigdar vodi.« (225) (Napomena: Svi citati iz *Vile Slovinci* donose se prema izdanju Baraković, Juraj (2000). *Vila Slovinci*, priredio Franjo Švelec, Stoljeća hrvatske književnosti, Zagreb, Matica hrvatska, i to tako da se u zagradu stavlja broj stranice na kojoj se citat nalazi.)

- Drugo se putovanje događa na Šibenskom polju, ima svoju početnu i završnu točku (Šibenik – Kamenar-straža – Piska draga – Šibenik), o čemu se govori u *Petju parvom*, *Petju drugom*, *Petju tretom*, *Petju četvrtom*, *Petju petom*, *Petju šestom*, *Petju sedmom* i *Petju osmom*, a traje jedan dan.
- Zatim slijede ponavljanja drugog putovanja Šibenskim poljem u *Petju devetom* i traju nekoliko dana.
- Slijedi putovanje na vrh gore s naznačenom polazišnom i završnom točkom (Šibenik – vrh gore blizu grada – Šibenik) u *Petju desetom*, i traje jedan dan, sve do večeri.
- U *Petju jedinadesetomu* opisano je putovanje u Trogir i Šibenik (neimenovano mjesto – neimenovana gora – hiža ljubaznog pastira – stan vilenika u Trogiru – Šibenik) i traje nešto više od pet dana.
- Putovanje se zatim u *Petju dvanadesetom* premješta na morsku pučinu, jer Pisnik putuje na otok (Šibenik – otok Bulkan – Šibenik), a samo putovanje traje pet dana.
- Da bi na kraju bilo opisano putovanje iz ovostrane konačnosti u onostranu vječnost u *Petju trinadesetom* (Šibenik – vječnost) i vremenski je neodredivo.

134

Prvo putovanje. Prigodnost i panegiričnost uvodnih stihova *Plemenitomu gospodinu An'jelu Justinijanoviću Šibenčaninu rajnoga Frančiska gospodinu momu, Juraj Baraković Zadraniin* određuje i njihov sadržajnostilski izgled. Poznato je još od srednjeg vijeka da su predmet pohvale pored bogova bili i ljudi,³² što potvrđuje i Barakovićev pohvalni govor upućen Justinijanoviću, za koji struka kaže da je bio napisan kasnije u odnosu na ostali dio *Slovinke*, odnosno onog trenutka »kad je odlučio da spjev neće predati Zadranima« (Kolumbić, 1980: 316). Barakovićeva posveta An'jelu uzima djelomice u obzir retoričko pravilo o trima vremenskim stupnjevima (*temporibus tribus*): »hvalimo nekoga po onome što je ispred njega samoga, što je u njemu i poslije njega. Prije njega, kao što je rod i zavičaj [...]: u njemu, kao ime, odgoj, obrazovanje, tjelesni lik i red djela; poslije njega, kao što je sam završetak života, kao što mrtvoga vrednuju oni koji ostaju.« (Curtius, 1998: 173) Prvom vremenskom stupnju (*ispred* Justinijanovića) pripadaju podaci: An'jel je u krvnom srodstvu s carem Justinijanom, hvali se i An'jelov stric, poklisar Otavjan, zatim se spominje životopisni podatak o preseljenju iz Venecije (Bnetke) u Šibenik,

³² Curtius tomu još dodaje i »zemlje, gradove, životinje, biljke (lovor, maslinu, ružu), godišnja doba, kreposti, umijeća, razne vrste zvanja« (Curtius, 1998: 171).

navode se imena četvorice braće koja su umrla (Orsat, Frančisko, Otavjan, Belizar); drugom vremenskom stupnju (*u* Justinijanoviću) pripadaju podaci: pomaže siromašne, častan je, vrijedan i hrabar, čemu je dodan i superlativni prozopografski opis njegova lika od čela, kose, lica, obrva, nosa, zubi, do vrata, pleća, koraka, ruku, prstiju; a u treći vremenski stupanj (*poslije* Justinijanovića) lirski subjekt uključuje samoga sebe, jer ako će mu Justinijanović biti zaštitnikom, njegova će *Vila*, koju mu šalje na dar, jer su je neharini Zadrani odbili, biti sigurna i zaštićena od svih otrovnih jezika.

Pohvalni govor primarno ne određuje priča, nego *formula laudis*. Ipak, u Barakovićevim se stihovima *Plemenitomu gospodinu An'jelu Justinijanoviću* nalazi zametak priče koju određuje *put*, i koja će se pokušati ispričati / objasniti / opravdati u idućih 13 pjevanja. Iako se sama riječ *put* bez dopuna i epiteta ovdje pojavljuje tek četiri puta,³³ i to ne u značenju putovanja nego u kontekstu slavljenja strica Otavjana (on je slavan *posvuda*), ipak putovanje realizirano prije početka same *Vile* (eksterna analepsa) određuje likove, njihove postupke i razmišljanja. Lirski subjekt, čije je ime ovdje Juraj Baraković Zadrani, jer je kao takvo zapisano na margini stihova, objašnjava uzrok svoga putovanja iz Zadra u Šibenik:

Bih vilu odpravi' u Zadar da poje
zaradi ljubavi baščine te moje,
hteć da ju posvoje prijamše u Zadar
za svoju da broje pokle jim bi na dar,
dali ju u nehar neharo pustiše,
nikakor imat var varhu nje ne htiše,
ali jim ne biše umila ugodit,
al' oni voliše Latinki pogodit.
Sramni su možebit jazikom svojime
Ter vole govorit svaki čas tujime,
a ja ću mojime govorit ljudem svim,
jer sam ja sasvime po Bogu dičan njim:
ja drugim ne umim od moga poroda
govorit, neg ovim koji mi Bog poda. (54–55)

Stihovi potvrđuju da je zaderski nemar (*nehar*) prema Barakoviću i njegovu djelu natjerao Barakovića kao pisca na odlazak iz Zadra, otvorivši

³³ Riječ je o stihovima koji o stricu Otavjanu kažu da je »na *putu* i domom priklonit, miran, tih« (49), da ga puk cijeni i »*put* mu odapriči pošteno da side. / Gdi ga *putom* vide plemeniti muži, / ne rekuć beside za njim se množ pruži [...] ter mu *put* pritiče« (51).

tako pitanje o svrsi književnosti i o odnosu pisca i njegova djela (Pavličić, 1988: 96): *Vilom* je hvalio Zadrane, Zadrani su ostali ravnodušni, a pisac i njegovo djelo izgubili smisao te napustili Zadar i smisao potražili na drugom mjestu.

Ovdje se, dakle, na margini jednog panegiričkog žanra – posvete – doznaju dvije bitne točke putovanja, polazište i završetak, i zemljopisno su jasno određene (Zadar – Šibenik), ali bez opisnih detalja; putnik je Baraković, dakle pošiljatelj, a ne naslovnik posvete, Justinijanović; što se na samom putovanju dešavalo, ne zna se. Osjećaji koji su prožimali pisca-putnika bili su ljutnja, bijes, razočaranje, a na putovanje se krenulo zbog potrage za izlaskom iz vlastite krize i društva koje nije cijenilo njegov spisateljski rad.

Drugo putovanje. Dok se za prvo putovanje može reći da ga Baraković Zadranin poduzima kako »bi stigao na cilj« (Anselmo, 2008: 7), a to znači u Šibenik, za drugo bi se moglo reći da se poduzima kako bi se bilo *na putu*. Lirski se subjekt imenuje jednostavno Pisnikom, »koga donekle možemo identificirati s autorom, premda ne uvijek i ne sasvim«, kaže Pavao Pavličić (1988: 92). Ipak, u Petju dvanadesetom Pisnik na upit mornara, koji ga izglednjela i iznemogla spasiše s otoka Bulkana, tko je on, odgovara da je on Juraj Baraković:

»*Baraković Ivan*«, rekoh, »je otac moj,
A ja sam *Juraj* zvan, karstjanin tolikoj.« (309)

Lirski subjekt, zvao se on Pisnik ili Juraj Baraković, kreće i na svoje drugo putovanje, ali sada zbog želje da upozna Šibensko polje. On kao stranac (jer Šibenik i okolicu ne poznaje!), i to sam, kreće na put koji mu nije poznat:

Stah misleć hoću l' s kim izajti ali sam,
a vele dobro vim da put ne znam. (60)

Na ovo putovanje (Bratulić, 2000: 10) ili izlet (Kravar, 2000: 41) u nedjeljno jutro (Pisnik kreće na put ujutro i ostaje na njemu do zalaska sunca, jer Pisnik kaže »dokle na zapadu sunašce vidismo«, 78), a nešto slično govori i Vila Pisniku: »jur se dan nagiba kud sunce zapada, / a tebi ni treba noćiti van grada«, 163) odlazi se da bi se vratilo: iz Šibenika preko Kamenar-straže i Piske drage ponovo u Šibenik, i to kraćim putem. Naglasak nije stavljen na polaznu i završnu točku (kao u prvom putovanju), nego na ono što se dešava između tih dviju točaka, dakle, naglasak se stavlja na »putovanje kao empirijsko-spoznajnu kategoriju« (Batušić, 1984: 16), jer Pisnik ide ususret

drugima, Vili neposredno nakon odlaska iz Šibenika i Poklisaru s Ostarvice neposredno prije povratka u Šibenik. U spoznavanje novoga maksimalno je angažirana vizualnost (»kud oči put kažu«, 69), kako u opisu pejzaža tako i u opisu Vile.

Umor, koji gotovo redovito prati putovanje, stanovita je prepreka kontinuiranu kretanju, pa tako i Pisnikovu: umoran, znojan, bez kruha i vina zastao je, potražio počinak, ali umjesto odmora za tijelo, doživio je šok, okamenio se (»stah, blenuh kako slip, al' stovren u stinu«, 61) ugledavši Vilu, neizrecivo lijepu ženu s krilima. Vila mu zna ime, ali bi od njega samog htjela čuti iz kojeg grada dolazi. Pisnik joj udovoljava i kaže da je rođen u Plemićima, da mu je majka Zadranka, da je iz Zadra »protiran« zbog čega i sada puca »od jida«, da svoju baščinu ne može braniti od turske sramote, ali ni da baščina ne pomaže njemu. Vilu ražalosti Pisnikova priča, zaplače i nakon toga mu priča o njegovu pradjedu Bartulu, hrabru ratniku na dvoru kralja Bele, koji njegovo junaštvo nagrađuje trima selima (Plemići, Brus, Oštri Rat). Na taj je način početna točka prvoga putovanja (Zadar) došla u prvi plan i ovdje i kao takva ostala u Petju drugom u kojemu Vila opisuje razaranje i izgradnju zadarskih bedema pod vodstvom Sforca Palavicina, arhitekta iz Parme, nakon što se zbilo prvo razaranje Zadra pod vodstvom turskog cara Selina, a po lukavu nagovoru Beloninu. Kako bi se Pisnik odmorio od užasnih opisa opsjedanja Kotara i Zadra, Vila mu priča o skupu svih vila na Velebiću (Petje treto, Petje četvarto), donosi mu pjesmu u pohvalu Zadra koju je otpjevala vilama (Petje peto), a na zahtjev *Od istoka vile* opisuje slavni grad Zadar (Petje šesto), zatim kako je nastao Zadar i rijeka Sava (Petje sedmo), nakon čega Vila nestaje, a Pisnik vraćajući se u sumrak u Šibenik susretne Poklisara, koji od hlivanskog bega nosi pismo šibenskomu knezu i pri tome Pisniku opisuje vjenčanje Grižogonovo (Petje osmo).

137

Ponavljanja drugog putovanja. Nakon što su u večernje sate uspjeli ući kroz gradska vrata u Šibenik i tako preduhitrili gradskoga ključara, Pisnik i Poklisar odlaze na večeru, a nakon toga na spavanje. Iz košmarnih snova Pisnika ujutro budi Poklisarev glas, koji mora nastaviti prekinuto putovanje. Pisnik je ljut, jer je Poklisar prekinuo lijep san i u njemu susret s Vilom. Nakon Poklisareva odlaska Pisnik opet odlazi u Šibensko polje u nadi da će ponovo susresti Vilu. Ponovio je to više puta, i to bezuspješno, ali ne gubeći nadu: »Ako Vile danas ne bi, / zjutra bi mogla biti.« (228) Ponovljena Pisnikova putovanja/izleti u Petju devetom identična su *putovanju*

drugom u odnosu na smjer kretanja³⁴ (Šibenik – Kamenar-straža – Piska draga – Šibenik), ali ne i sadržajem, jer nije susreo ni Vilu ni Poklisara. Dok je *putovanje drugo* bilo putovanje u nepoznato i u odnosu na smjer kretanja i u odnosu na njegov sadržaj, dotle su ona ponovljena *putovanja drugog* u Petju devetom putovanja u poznato i s jasno postavljenim ciljem (susresti Vilu), ali ne i ostvarena.

Putovanje na vrh gore. Nakon što je bezuspješno tragao nekoliko dana Šibenskim poljem za Vilom Slovinkom, Pisnik odlučuje promijeniti smjer svoga putovanja te kreće na vrh gore blizu grada, gdje se susretne s Pustinjakom, koji mu priča o Šibeniku, a posebice o šibenskim koludricama i o opatici, glavarici samostana sv. Spasa, Rafaeli Ivetić, ponosu grada. Pustinjak svoje pričanje prekida zbog dolaska noći i Pisnika koji se prije mraka³⁵ treba vratiti u grad.

Putovanje u Trogir i Šibenik. Pisnik zatim ispovijeda svoju nesretnu, trogodišnju zaljubljenost u okrutnu, neumoljivu ženu, koju jednostavno naziva Vilom, i odluku da bijegom izliječi, ugasi svoj *ljuben plam*. Odlazi u goru, svjesno se prepušta zvijerima, kao Karnarutićev Piram, ali četvrtog dana iznemogla ga pronalaze lovci, odvedu u kuću gostoljubiva pastira, okrijepe i peti dan krenu prema Trogiru. Tamo biva smješten u stanu vilenika, koji mu savjetuje da ponovo posjeti svoju Vilu, izjavi joj ljubav, što ovaj i učini otputovavši u Šibenik. Vila ga još jedanput hladno ali uljudno odbije, a Pisnik se oženi drugom, koja mu bi ugodna, ali koja ne uspije izliječiti i njegovo ranjeno srce.

Putovanje na otok Bulkan. Svoja kopnena putovanja Pisnik nastavlja na moru, jer donosi odluku da će se u ukradenu brodu otisnuti na more, iako svjestan vlastite nevještosti mornarskim poslovima. Na putu do otoka Bulkana uhvati ga oluja, ali se ipak spasi. Na otoku susretne Osina, Poklisarevu sjenu, koji otkriva prave razloga svoje kazne i dodijeljena mu mjesta u paklu – glavni je uzrok laž (lagao je i o zadarskoj svadbi, i o viđenijim

³⁴ Sam Pisnik priznaje da je na svoje ponovljene izlete odlazio u različito doba dana, i zorom i o podne, da je namjerno hodio na ista ona mjesta gdje je prvi put ugledao Vilu, sve u namjeri da je ponovno sretne: »Tad na ona dojdih mista / gdi me parvo srića nani, / kad mi zgovor misal zani, / svijuč garmje sve do lista.« (226)

³⁵ Pustinjak se ovim riječima obraća Pisniku: »Govoren'ja moga jur svarha prihodi, / a posluha tvoga vrime odahodi, / ustani ter hodi, da te mrak ne stiže, / jur sunce zahodi, a noć se približe.« (237)

Zadranima). S prvim zrakama sunca Osin nestaje u paklenim dubinama, a Pisnik gladan i iznemogao istražuje otok, ne bi li pronašao nešto hrane i prijevoz za povratak na kopno. Spašavaju ga mornari, koji nakon povratka u Šibenik slave Pisnikovo spašavanje još osam dana. Pismo koje je Pisniku predao Osin na Bulkanu nije uspio pročitati mornarima, jer su isplovili iz šibenske luke, pa je to učinio sam, nakon što je čuo plač s ulice zbog smrti junaka Frane Strižoevića, o kojemu je pismo Osinovo i govorilo.

Putovanje iz ovostranosti u onostranost. Putovanje opisano u Petju trinaidesetomu drugačije je od svih prethodnih Pisnikovih kopnenih i morskih putovanja, i to stoga što putnik nije živa osoba, a putovanje je posljednje, bez mogućnosti povratka na polazišnu točku i bez mogućnosti ponavljanja. Stoga se o sprovodu Frana Strižoevića, o kojemu govori posljednje Petje, može govoriti samo kao o putovanju iz ovostranosti u onostranost, potvrđujući još jedan simbolizam putovanja, a to je potraga za besmrtnošću: »Osobito bogat simbolizam putovanja može se ukratko sažeti u potragu za istinom, mirom, besmrtnošću, u potragu i otkriće duhovnog središta.« (Chevalier, Gheerbrant, 2007: 599)

Ovako, dakle, predočena sadržajna razina *Vile Slovinci* navodi na zaključak da broj putovanja/izleta nije moguće jednoznačno matematički odrediti, jer su se neka putovanja ponavljala neodređeni broj puta (npr. drugo putovanje). Svako putovanje ima svoju polazišnu i završnu točku, bez obzira na to bilo ono smješteno u sižejni okvir priče ili izvan njega kao eksterna analepsa (prvo putovanje) ili kao eksterna prolesna (smještanje Strižoevićeve duše u raj dogodit će se u budućnosti, nakon završetka priče u *Vili Slovinci*). Sve polazišne točke pripadaju zbiljskoj topografiji (Zadar, Šibenik, neimenovano mjesto), što ne vrijedi i za sve završne točke putovanja, jer se pored Šibenika u toj ulozi pojavljuje i onostrana vječnost. Vremenski gledano, putovanja su neujednačena i traju od jednog dana do tri, pet i više dana ili neodređeno nekoliko dana. Dužina trajanja putovanja ne korespondira s opsegom ispričane priče, pa je tako za vrijeme jednoga dana, koliko traje npr. drugo putovanje, ispričano znatno više u odnosu na putovanja koja traju tri ili pet dana.

Tko odlazi na put, zašto i što se na putu dešava – pitanja su kojima se bavi tekst koji slijedi.

2.2. RAZINA LIKA

Na 284 stranice izdanja *Vile Slovinke*, koje je priredio Franjo Švelec za ediciju Stoljeća hrvatske književnosti (Zagreb, 2000: 41–325), leksem *put* s nevelikim brojem svojih izvedenica (*putovati, stranputica, uputiti, putnik, putnici*) pojavljuje se oko 90 puta. Poblžih epitetskih određenja također je malo – put je *dug, opačan, ravan, prav, širok, raskošan, dalek*, a njime putuje *trudan* putnik. O *put-ovanju* govore ili su i sami putnici Pisnik, Poklisar/Osin i još neki likovi. Već je u literaturi o Barakoviću konstatirano da se na aktancijalnoj razini priča *Vile Slovinke* svodi na Pisnikove zgrade s Vilom i na zgrade s Poklisarom, odnosno Osinom (Švelec, 1964: 188), da se kroz likove i njihove odnose oblikuju temeljni kompozicijski principi.³⁶ Vili i Poklisaru, koji pričaju Pisniku o njegovim precima i Zadru, treba dodati i pustinjaka koji priča o Šibeniku i šibenskim koludricama, te vilenika koji priča o ženi, koju Pisnik jednostavno naziva Vilom, u koju je bio nesretno zaljubljen i zbog koje se oženio drugom, iz ugrade, ali ne i zaljubljenosti. Na putovanje se u *Vili Slovinke* odlazi iz različitih razloga, a najbrojniji su oni vezani uz Pisnika, zatim uz Poklisara/Osina i likove kao što su ratni profiteri i mitski likovi Sava i Nino.

140

Na prvo je putovanje Pisnik iz Zadra u Šibenik krenuo zbog neprihvaćenosti, zbog *neharnosti* samih Zadrana prema njegovu književnu djelu, prema *Vili Slovinke*, u kojoj hvali upravo njih i njihov grad. Onog trenutka kada zadarska društvena sredina počne negirati važnost i smisao Pisnikove književnosti i književnog stvaranja, on sam gubi »svoju pravu domovinu, svoj zavičaj i pribježište« (Pavličić, 1988: 95), a to je poezija, odnosno književnost uopće. Navedenu situaciju Pavao Pavličić uzima kao primjer za najopćenitiju razinu manirističke metatekstualnosti »na kojoj književna djela razmatraju o svrsi i zadacima književnosti uopće« (Pavličić, 1988: 91).

Na drugo putovanje (i njegova kasnija ponavljanja) Pisnik odlazi iz dokolice i svojevrsnog neznanja – nakon što je kao izgnanik stigao u Šibenik, želi upoznati novi prostor te sam kreće u obilazak Šibenskoga polja. Nedjeljna šetnja pretvara se u pustolovinu, koja je rezultirala novim spoznajama o Pisnikovim precima, o Zadru i njegovim videnijim građanima. Chevalier i Gheerbrant kažu: »U svim književnostima, dakle, putovanje simbolizira

³⁶ »Barakovićevi susreti i razgovori s Vilom i s poklisaorm oblikovni su principi komponiranja. U prvome ostvaruje se slika prošlosti Zadra, u drugome slika tadašnjeg Zadra, grada iz kojega je pjesnik, negdje potkraj XVI stoljeća, bio prognan.« (Švelec, 1977: 210–211)

pustolovinu i traganje, bilo da je riječ o blagu ili jednostavno o nekoj spoznaji, materijalnoj ili duhovnoj. Ali to je traganje u biti samo potraga za sobom, a još češće bijeg od sebe.« (Chevalier, Gheerbrant, 2007: 601) I jedno i drugo (potraga za sobom i bijeg od sebe) primjenjivo je na Pisnika.

Na sljedeća dva putovanja Pisnik odlazi iz duboko emocionalnih razloga – zbog nesretne ljubavi prema ženi (Vili), koju je najprije pokušao okončati smrću otišavši u goru i namjerno prepustivši svoju sudbinu opasnim gorskim zvijerima. Kako se smrt nije desila, ali ni ljubavna nesreća prestala, Pisnik želi pobjeći od svoje *bolesti* otisnuvši se na nepredvidljivo more. Tako su oba putovanja mogla biti posljednja (smrt), ali nisu, i oba su putovanja trebala kvalitativno promijeniti Pisnikov život (dokinuti ljubavnu patnju), ali nisu. Polazna i završna točka putovanja s emocionalnoga gledišta nalikuju jedna drugoj, jer se nesretna ljubav s početka putovanja potvrđuje i na njegovu kraju.

Opisana Pisnikova putovanja pokazuju, dakle, da ih je poduzimao iz poetičkih razloga (kada književno djelo izgubi smisao u određenoj sredini), prostornih (upoznati novu sredinu) i privatnih (petrarkistička nesretna zaljubljenost). Razlozi putovanja drugoga lika, Poklisara/Osina, nisu ni poetičke ni privatne naravi, već društvenojavne. Za života Poklisar, naime, kreće na putovanje zbog diplomatskih razloga, jer prenosi pismo hlivanskoga bega šibenskomu knezu. Posao je nekorektno odrađen, izrečene su laži, počinjen je, dakle, grijeh, koji je u onostranosti sankcioniran putovanjem Karontovom lađom, putovanjem bez povratka, putovanjem u pakao.

Putovanja mogu biti potaknuta i raznim katastrofama na razini društvenog i političkog života, što u *Vili* potvrđuju, s jedne strane, turska osvajanja Kotara, i babilonska nesreća, s druge strane. Kada je, naime, Pisnik u nedjeljno jutro išetao u šibensku okolicu, susreo je Vilu, koja mu je najprije pričala o turskim napadima na Kotar i o sličnim prijetnjama Zadru. I dok u ratnim vremenima jedni pobjeđuju, drugi stradavaju, treći bivaju zarobljeni, četvrti njima trguju i zarađuju. Upravo stoga Vila naglašava da je razlog putovanja u Obrovac brojnih trgovaca toga vremena bila trgovina *robjem*. U *Vili Slovinki* je opisana još jedna kaotična situacija, i to iz biblijskih vremena, kao razlog odlaska na put. Zbog kaosa koji je nastao nakon babilonske katastrofe, Sava i Nino napuštaju Babel, odlaze prema Lici, a zatim južnije, prema moru, osnovavši tamo grad Nin.

Zaključno bi se, dakle, moglo reći da je najveći putnik u *Vili Slovinki* Pisnik, zatim slijedi Poklisar/Osin, a pridružuju im se i trgovci, i mitski likovi Sava i Nino. Razlozi njihova putovanja su poetički (Pisnik), privatni

(Pisnik), javni (Poklisar), moralni (Osin), profilerski (trgovci) te bijeg iz kaosa (Sava i Nino).

O prijevoznim sredstvima putnika u *Vili Slovinki* nema previše informacija: kopnom se putuje pješice, a morem se putuje brodom, koji se u dvanaestom pjevanju pojavljuje dva puta.³⁷ Pri tome ono uočeno u odnosu na konceptualnu metaforu *Život je putovanje* u frazeologiji, dobrim je dijelom primjenjivo na kopnena i morska putovanja u *Vili Slovinki*: »Kroz prizmu frazeologije čovjekov se život sagledava kao stalno putovanje prema različitim odredištima koja zapravo predstavljaju određene životne ciljeve kojima čovjek tijekom svog života teži. Stoga je svako kretanje prema cilju pozitivno, a negativno je obilježeno sve ono što čovjeka na tom putu ometa, zaustavlja ili vraća natrag.« (Hrnjak, 2009: 197) Odnosno, moglo bi se reći da se na putu premošćuju prepreke, susreću antagonisti, rješavaju nedoumice (Batušić, 1984: 17), a sigurnost putovanju daju i stanoviti orijentiri, kao što su zvijezde (»zvizdu mi starzite, *putujte* sve po njoj«, 310). Ovakvo određenje putovanja navodi na zaključak da su u *Vili Slovinki* vrlo upitne njegove pozitivne konotacije – ili putovanju nije jasno postavljen cilj, ili je kretanje ometano i zaustavljano. Upitnost postavljena cilja ima i Pisnikovo prvo putovanje iz Zadra u Šibenik (jer iako je jasno određena završna točka putovanja – Šibenik, Pisnik bi se ipak vrlo rado vratio na početnu točku, a to je Zadar), upitno je i njegovo putovanje u šibensku okolicu (jer odlazi se u šetnju bez jasno postavljena cilja)³⁸ kao i odlazak na more (isplovljava se također bez jasno postavljena cilja). Na putovanjima u *Vili Slovinki* gotovo su uobičajene prepreke, zaustavljanja koja sa sobom nose i negativne konotacije. Putnike na njihovu putu ometaju: drugi ljudi (u odnosu na Pisnika to su: Vila Slovinka, Poklisar, pustinjak, vilenik, Vila na prozoru, Osin), događaji (Poklisara zaustavlja svadba, Pisnika lov, oluja i smrtna opasnost), strah (Osin se boji puta u pakao te zbog toga nevoljko kreće naprijed: »Trepetah kako prut, prid vrati pakla stah, / otvoren vidah *put* kim tamo pojti mnjah«, 296). Kako u *Vili Slovinki* gotovo ništa nije jednoznačno i jasno (odnos zbilje i

³⁷ »U cijelom pjevanju dvaput se javlja motiv broda. Funkcija u kojoj se prvi put pojavljuje bitno je različita od funkcije na kraju. Radi se o dijametralno suprotnom odnosu. Barka koju je ukrao trebala je poslužiti ispunjenju transcendentalnoga toposa (odlaska, promjene mjesta, putovanja) dok na kraju motiv broda preuzima isti modus samo različitoga predznaka. I ovaj se put pjesnik upućuje na promjenu mjesta boravka, no novo mjesto je zapravo ono prvo, staro, već poznato. 'Dosadno' i stabilno kopno sada se s nestrpljenjem priželjkuje.« (Srdoč-Konestra, Lajšić, 2007: 253)

³⁸ Besciljno luta i ožednjela Plankita, progoneći ranjenu košutu, jer umjesto da ona vlada putom, put vlada njome.

fikcije je problematičan), to se potvrđuje i konotacijama putovanja, na primjer: nakon što je nesretno zaljubljeni Pisnik htio svoje patnje okončati u smrti, u raljama gorskih zvijeri, našli su ga lovci i spasili. Ovo zaustavljanje, ometanje putovanja s čitateljeve točke gledišta ima pozitivne konotacije, jer je izbjegnuta smrt, ali ne i s Pisnikove, koji si je smrt postavio krajnjim ciljem putovanja.

Sve upućuje na to da od renesansne linearnosti u smislu jasno opisana lika u njegovu izvanjskom izgledu (jer Vila, na primjer, svoju vizualnu ljepotu negira i naziva prividom!), od epskog prostorno-vremenskog kontinuiteta, pravilnosti i tektoničnosti u izgradnji kompozicije, mnoštvenosti u odnosu na motive i epizode, jasnoće u prikazivanju događaja (Pavličić, 1979: 203–236), dakle, da od svega toga u *Vili Slovinci* nije ostalo gotovo ništa. Tako se renesansna jasnoća i pravilnost ne mogu potvrditi ni u odnosu na putnike, ni u odnosu na njihova putovanja, ni u odnosu na konačna odredišta njihovih putovanja.

2.3. RAZINA KOMPOZICIJE

143

Kada se govori o kompoziciji *Vile Slovinke*, često se u književnoj historiografiji upotrebljavaju riječi: nejedinstvenost, necjelovitost, zbrkanost (Švelec, 1977: 205), razbarušenost:

Sav se spjev, koji i bez dodatnih pjesama ima više od 9300 stihova, može, dakle, svesti na nekoliko prividno vrlo divergentnih elemenata kao što su dijalog s vilom Slovincom, pohvala Zadru, priča o majci Margariti, ljubavni zaplet, priča o susretu na vratima pećine paklene i o junaštvu i smrti Frane Strižoevića. Zato je i bilo toliko riječi o razbarušenosti kompozicije. (Franičević, 1983: 641)

Ipak, Marin Franičević dodaje: »Ali taj je sadržajni element ipak nešto kompleksniji, pa je time i unutarnja kohezija jača.« (Franičević, 1983: 641)

Izgradnju unutarnje kohezivnosti pomaže ne stvarno osobno nego poetsko obrazloženje Pisnikova napuštanja Zadra (Zadrani nisu cijenili njegovu književno djelo, u kojemu je naglašavao svoju zabrinutost za sudbinu baščine i slovinskoga jezika), ali i način izgradnje sižea, odnosno postupci integracije sadržajnih elemenata u jednu cjelinu. Kada se, naime, promotre završeci i počeci *petja*, postaje razvidno da je završetkom *petja* najavljen početak idućega, uz dvije iznimke, što u odnosu na tekst izgleda ovako:

- Petje parvo: na kraju ovoga petja najavljena je Vila kao pripovjedač Petja drugoga, čiji će sadržaj biti bolan za slušatelja Pisnika, jer ona »kako britku strilu boleznju spusti rič« (79), najavljujući u Drugom petju podizanje turske vojske na Kotar i Zadar, o čemu Drugo petje i govori.
- Petje drugo: na kraju ovoga petja Pisnik najavljuje sadržaj i Vilu kao pripovjedača sljedećega petja, jer nakon što je Vila opisala Belonu i njezino poticanje cara Selina na rat protiv Zadrana i »lava« (Mlečana), Pisnika zanima kada su se razaranja grada desila (»Ti raspi kad bihu, / ovo bih znati rad, ka lita tecihu? / ka doba, ali kad te slave slovihu?«, 96), o čemu se onda i govori u Petju tretom.
- Petje treto: Vila na kraju ovoga petja, u kojemu je pričala o ratnim strahotama, odlučuje Pisniku pričati o nešto veselijim sadržajima, jer nakon plača stiže veselje,³⁹ što znači ne pričanje o ratu, nego o zboru vila na Velebiću, o čemu se i govori u Petju četvrtom.
- Petje četvarto: Vila na kraju ovoga petja najavljuje pjesmu u čast Zadra. Vile na Velebiću povele su tanac i sve su molile Vilu Slovinku da započne pismicu, a njoj na pamet pada ona u kojoj se hvali Zadar (»Pade mi na usi od Zadra početi, / častiti i slusti, začinjat i peti, / zač mu se ne grusti slidit zakon sveti«, 116/) i koju donosi Petje peto.
- Petje peto: to je prvo pjevanje u kojemu se ne donosi najava sadržaja Petja šestoga.
- Petje šesto: na kraju ovoga petja Vila najavljuje da će u sljedećem petju ostalim vilama govoriti od »početak temelja« (141) grada Zadra, uz napomenu da sama ništa nije vidjela, jer je bila mlada, ali da im prenosi ono što je čula od drugih vila »i može toga bit istina veći dil« (142).
- Petje sedmo: Vila govori doista »od začetja Zadra grada«, ide daleko u prošlost, u vrijeme građenja babilonske kule, nastanka Zadra i rijeke Save. Pisnika na kraju zanima čeka li ga kakav pokoj u životu, a Vila mu odgovara da si je naprtio odviše teško breme na leđa, o čemu i govori iduće petje.
- Petje osmo: teško breme ovdje potvrđuje bugaršćica majke Margarite, Barakovićeve sestre, čijega sina Ivana pogubiše Senjani, a

³⁹ Potvrđuju to stihovi: »Ne veće dresese karvave rati boj / neg riči vesele da t' zbraja jazik moj. / Za trudom gre pokoj, za plačem veselje, / ne može stati toj po sve dni dreselje, / mnokrat se namelje po sriči od Boga / da glavno začelje dopade uboga.« (108)

brat Petar pogibe kod Korfa, služeći dužda. Na kraju ovoga petja najvaljena je »čemerna večera«, o kojoj govori sljedeće petje.

- Petje deveto: čemernost se potvrđuje u košmarnim Pisnikovim snovima, u kojima Vila negira istinitost svega ispriповijedanoga u stvarnosti. Ovdje Pisnik najavljuje svoj odlazak na goru, o čemu govori sljedeće petje.
- Petje deseto: opisan je Pisnikov odlazak na goru, susret s pustinjačkom, koji mu priča o Šibeniku. Na kraju je najvaljena Pisnikova mladenačka nesretna ljubav i putovanje.
- Petje jedinonadeseto: ovdje je doista opisana Pisnikova mladenačka trogodišnja ljubav prema Vili i ženidba drugom iz očaja. Ovo je drugo pjevanje u kojemu nije najavljen sadržaj sljedećega petja.
- Petje dvanadeseto: opisana je Pisnikova plovidba brodom do Bulkana, susret s Osinom i povratak s mornarima. Pismo koje je Pisniku predao Osin na otoku pročitao će u sljedećem petju, najavljujući tako njegov sadržaj.
- Petje trinadeseto: ovdje Pisnik doista čita Osinovo pismo i kroz prozor promatra sprovod Frane Strižoevića.

Iz ovako opisana sadržaja i njegove sižejne strukturiranosti vidi se da je svaka kompozicijska sastavnica najvaljena prethodnom, da kraj petja najavljuje sadržaj idućega, uz dvije iznimke: sadržaji Petja šestoga i Petja dvanadesetoga nisu najavljeni prethodnim. U izgradnji sižea dominira, dakle, lančani ili stepenasti način prema ruskim formalistima (Solar, 1979: 171), a u njemu sudjeluju i dva putovanja: u Petju devetome najvaljeno je Pisnikovo putovanje na goru u Petju desetomu, a u Petju desetomu najvaljeno je Pisnikovo putovanje u Petju jedinonadesetomu u Trogir i Šibenik. Na taj je način tema putovanja funkcionalno uklopljena i u izgradnju sižea, ali ne kao dominantni princip.

2.4. AKTUALIZIRANI PERIFERNI SEMANTEMI

Provedeno istraživanje leksema *put* u *Vili Slovinki* pokazalo je da se na razini priče, lika i kompozicije iz njegova semantičkoga polja⁴⁰ naglasak stavlja na

⁴⁰ »Pod semantičkim poljem riječi razumijem do određenoga stupnja usustavljenu ukupnost aktualnih i potencijalnih značenja (semova, semantema) koja na ovaj ili onaj način ulaze u domenu neke riječi. Semantičko se polje sastoji od jezgrenih (središnjih, osnovnih) i periferijskih (drugotnih, dopunskih) značenja.« (Užarević, 1995: 105)

jezgrenata, primarna značenja (Užarević, 1995), a to znači prostornost, koju određuje početna i završna točka čovjekova kretanja, kretanje prema naprijed, čovjek u prostoru (putnik), prepreke na putu i usporavanje kretanja prema naprijed (prepreke mogu biti drugi ljudi, određeni događaji, fizički umor, vrućina, ugodnost krajolika, starost, smrt). Ovakva određenost jezgrenoga značenja riječi *put* u tekstu je proširena i nekim periferijskim značenjima uvjetovanim kontekstima u kojima se riječ našla. Tako je istraživanje leksema *put* u *Vili Slovinki* potvrdilo i sljedeće semanteme:

- *biti poznat po nekoj osobini* – kategoriji prostornosti dodaje se informacija o društvenom statusu određenoga lika – Otavjan, stric An'jela Justinijanova, poznat je i uvažavan posvuda: »na *putu* i domom priklonit, miran, tih (49); *put* mu odapriči pošteno da side. / Gdi ga *putom* vide plemeniti muži, / ne rekuć beside za njim se množ pruži [...] ter mu *put* pritiče« (51), dodaje se i svojevrsno strahopoštovanje (Sforca Palavicin je cijenjen kao stručnjak, arhitekt: »Kad *putom* grediše, s ponistar odzgora / svud bobot staniše i plačna romora«, 82), zatim moć i strah (onaj tko ima moć, određuje smjer puta, kao što čini božica rata Belona: »U ruke vase prut da ga se pristraše, / kud ona kaže *put* da bisni usplaše, 87); »I kad se oddili pokle *put* upravi, / Zavidost posili da se š njom odpravi«, 88), ali i slava (jezgrenom značenju »kretanje naprijed« dodan je semantem pronosjenja slave Zadra: »Slavi ga i dvori vas narod i štuje / gdi su Nilu izvori i kuda *putuje*«, 121).
- *ponavljanje radnje* – kretanje prostorom zbog svoje početne i završne točke može biti i ponovljeno/ponavljano (puk u izgradnji zadarskih zidina »poslom *putuje*«, tj. svakodnevno ponavlja određene radnje: »Svak poslom *putuje* dokraj bila danka, / a ništar praznuje, mnju, do vlasa tanka«, 86) ili mora biti ponavljano (bit nekog zanimanja, npr. mornarenja je ponavljanje putovanja: »Tko često *putuje* mornarit nastoji, / on blaga nakuje a pak se pokoji«, 93).
- *topos nepravoga puta* – kategoriji prostornosti dodaje se informacija o pravom (bez grijeha) i nepravom putu (ispunjen grijesima, ali raskošan i primamljiv),⁴¹ s više naglaska na ovom drugom, kojega

⁴¹ »S obzirom da je simbolična slika pravog, ispravnog puta vezana uz kršćanski nadahnuto duhovno pjesništvo, njen praizvor logično je tražiti u Bibliji. U Starom zavjetu vezana je uz nauk o 'dvama putovima', dobrom i lošem. Prvi je put vrline, pravednosti, vjernosti istini, mudrosni ga spisi cijene putom života; on osigurava dug i uspješan ovozemaljski život. Drugi je onaj što ga slijede bezumni, grešnici, zlikovci, on vodi u propast i smrt.« (Pavešković, 2000: 165–166)

se čovjek treba kloniti (»a prem od pokore pristupaše vrime / kada grišni more oblahčati brime, / blagoslov da prime pustiv *put* opačan, / da bude sasvime blaženim pritačan«, 98; »*Puti* su široci, raskošni, i staze, / zač tuda svidoci lažljivi ulaze«, 275; »Lažljivih ovude prohodi velik broj, / oholi onude, svaki *put* znade svoj«, 283; »Tko martav gre k vodi, za njim *put* zatvore, / brodar ga pribrodi, već nazad ne more«, 283).

- *stari i novi put* – put kojim čovjek prolazi može mu biti poznat, ali i posve nov, nepoznat, što kada se prenese u semantičko polje nacionalnoga identiteta znači da su baščina, jezik i muza slovinska onaj pouzdan, poznat put, koji treba čuvati, a ne pomodarski ga zamjenjivati novim i nepouzdanim (»Tko išće *put* novi, a stari zapusti, / u raspi gotovi skoro će zablusti«, 171).
- *ispravnost smjera* – čovjek se može kretati u pravome smjeru, ali i zakoni mogu biti pisani u pravome smjeru, zbog čega se pravome putu dodaju i pravničke konotacije (vile na Velebiću žele napisati zakon, i to dobar: »Sve imahu želju i sve potvardiše / o starom temelju zakon da se piše, / sve jedino hotiše da se *put* upravi / da zakon uskriše koga svit zatravi«, 115), zatim konotacije pravilnosti (u različitim životnim situacijama vrijede određena pravila, pa tako i u plesu, o čemu govori Vila Slovinka u proslavljanju Slovanova rođenja: »Na skoke igrahu noseći vrat prignut, / gdi okom smirahu tuj biše nozi *put*«, 152).
- *psihološka napetost (strah)* – prostornost puta konkretizira, osim njegove početne i završne točke, i nazočnost čovjeka u njemu; ako ga nema, on se iščekuje, čak i sa strahom, kao u slučaju pripreme napada Turaka na Zadar (»*Putnika* ni gosta na polju ne bi tad / slobodna ni prosta, ni hiže za priklad«, 106).
- *neobuzdanost i sloboda* – kategoriji prostornosti kao jezgrenom značenju leksema *put* dodaje se i proizvoljnost u njegovu savladavanju, bez točno određena cilja, što se dovodi u svezu s perifernim semantemom leksema *mladost* (»zač mladost luduje kako konj prez žvala, / kad hoće *putuje* nimav strah iz mala«, 240/).

Istraživanje semantema riječi *put* u *Vili Slovinki* pokazalo je, dakle, da se u ovom spjevu semantičko polje navedena leksema dotiče, isprepliće sa semantemima iz semantičkih polja drugih riječi, kao što su: čovjek (*biti poznat po nekoj osobini*), mladost (*neobuzdanost i sloboda*), određena moralna i vrijednosna kategorija (*topos nepravoga puta, stari i novi put*), zakon (*ispravnost*

smjera). Dok se semantem (ne)pravoga puta vezuje uz kršćanstvo i Bibliju, dotle ostali svojom sadržajnom i idejnom stranom pripadaju uglavnom renesansnome vremenu (biti poznat, slobodan i neobuzdan, imati dobre zakone, uvažavati i nastavljati postojeću književnojezičnu *slovincsku* baštinu). Na aktancijalnoj se razini navedeno maniristički problematizira, jer većinu semantema aktualiziraju u svom govoru izrazito nezbiljski, fantazijski likovi (Vila Slovinc, Od istoka vila, Osin).

3. ZAKLJUČNO

Usmjereno čitanje *Vile Slovincke* u odnosu na leksem *put* i njegove izvedenice (u tekstu su ukupno 92 potvrde *puta* i njegovih izvedenica!) potvrdilo je neke već poznate tvrdnje, kao na primjer: priču ustrojava nekoliko putničkih epizoda (Z. Kravar), u kojima središnje mjesto pripada i likovima putnika (Pisnik, Poklisar, Osin – M. Franičević). U literaturi o *Vili* nije posebno posvećena pozornost sekundarnim žanrovima s tematikom puta uključanim u spjev. Tako je ispisivanje leksema *put* i njegovih izvedenica u tekstu s naznakom njegove vezanosti uz određeni lik i aktualizirane semanteme, pokazalo da je istraživani leksem uključen i u žanr posvete (i to u panegiričke svrhe), i u pozdrav s dobrim željama, ali i u gnomičke izreke.

Nadalje, podrobnije istraživanje ovog leksema pokazalo je da se u više od pola navedenih primjera riječ *put* pojavljuje u svom osnovnom značenju, koje podrazumijeva postojanje početne i završne točke kretanja, odnosno prostornost. Ako bi se kao određenje pravoga putnika uzela Baudelaireova tvrdnja, koja kaže: »Pravi su putnici samo oni što na put idu radi putovanja« (citirano prema Chevalier, Gheerbrant, 2007: 601), tada bi u *Vili Slovinci* bilo malo pravih putnika, jer putovanja Barakovićevih putnika imaju primarno konotacije bijega (Pisnikovo putovanje iz Zadra u Šibenik, iz Šibenika na otok Bulkan, Ninino i Savino putovanje-bijeg zbog babilonske katastrofe), zatim empirijsko-spoznajne konotacije (Pisnikovo putovanje u Šibensko polje i na goru u okolicu Šibenika) te profitabilne konotacije (putovati u ratnim vremenima kako bi se trgovalo ljudima i zarađivalo – trgovci, putovati kako bi se obavio neki diplomatski posao – Poklisar, putovati kako bi se osigurala svakodnevna egzistencija – mornari).

O značajkama putovanja u crkvenoj drami Nikola Batušić kaže: »Putuje se uvijek iz tame prema svjetlu, iz mraka neznanja, od nagovora grijeha i zova iskušenja do svijetlih predjela spoznaje i konačnoga očišćenja, u iznimnim

primjerima i do susreta s božanskim prosvjetljenjem.« (Batušić, 1984: 19) U *Vili Slovinki* većina putovanja, od prvog, neželjenog Pisnikovog putovanja do gotovo svih ostalih, završavaju u posve suprotnu ozračju – na kraju puta nije ni svjetlo, ni znanje, ni nada, ni utjeha, nego suprotno – tjeskoba, iščekivanje, maniristička rastrzanost: »Kao pjesnik onog razdoblja koje je bilo raskidano između renesansno-hedonističkog vremena, s kojim je bilo tako čvrsto vezano, s jedne i na silu obnavljane mističko-asketske duhovitosti koja se sve više nametala s druge strane, Baraković u svojoj *Vili Slovinki* najbolje izražava to vrijeme polariziranih ideja između kojih još nije bilo došlo do kompromisa.« (Kolumbić, 1980: 327) Raskidanost, problematičnost između početne točke putovanja i (ne)ostvarenja postavljena cilja, odnosno završne točke putovanja, zatim upitnost samog cilja putovanja, prepreke i zaustavljanja na putovanju – sve to potvrđuje pjesnikovu dvojnost: jasno postavljen i ostvaren cilj se ne priželjkuje (nakon bijega iz Zadra u Šibenik cilj je ostvaren, ali on ne usrećuje Pisnika, jer bi prava sreća i smirenje bilo pretvaranje bijega u povratak, što je opet nešto posve suprotno crkvenoj drami u kojoj junak »na svojoj životnoj putanji predočenoj na pozornici linearno, ne vraća se prema ishodištu« (Batušić, 1984: 20), ili cilj je postavljen, ali ne i realiziran (Pisnik odlazi po nagovoru trogirskoga vilenika u Šibenik još jedanputa izjaviti ljubav okrutnoj Vili, koja ga ponovo i konačno odbije; Poklisar želi na bilo koji način ostvariti osobni probitak u Zadru, ali u tome ne uspije, jer se služi lažima; priča o Plankiti, zavjetovanoj Dijani, slijedi ranjenu košutu, ali je umor i žeđ na putu zaustave, ona košutu ne pronađe, ali je Neptun učini ženom), ili cilj jednostavno nije ni postavljen (kao što je slučaj s Pisnikovim odlaskom u Šibensko polje i s njegovim ponavljanjima idućih dana, te s Pisnikovim odlaskom na otok Bulkan). Navedene situacije pokazuju da Barakovićevim putnicima *biti na putu* nije osmišljavajući čimbenik njihova života kao što to nije ni (ne)postavljeni cilj putovanja. Ono što je znatno kasnije Vid Došen u *Aždaji sedmoglavoj* jasno naznačio kao bit putovanja (»što su oči putovanju, / to je razlog dilovanju« (Došen, 1969: 48), u *Vili Slovinki* ne može naći svoju potvrdu, jer u njoj ono što oči vide, proglašava se prividom, a ono što se sanja, proglašava se zbiljom samom. Putovanja se odvijaju na geografski potvrđenim lokalitetima, ali zapreke i razlozi zaustavljanja putnika na njima su i drugačija bića (Vila, Osin, vilenik), koja na stanovit način problematiziraju zbiljskost i putnika i putovanja, pribavljajući Barakoviću i na razini ove tematski usmjerene analize status pjesnika na prijelazu u XVII. stoljeće, odnosno smještajući ga u razdoblje manirizma (Franičević, 1983: 622).

LITERATURA I IZVORI

- Batušić, Nikola (1984). *Putovanje kao strukturni element srednjovjekovne pozornice*, u: *Skrovito kazalište. Ogledi o hrvatskoj drami*, Zagreb, Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa.
- Bratulić, Josip (2000). *Predgovor*, u: Juraj Baraković: *Vila Slovinka*, priredio Josip Bratulić, Croatica, Knjiga 78, Vinkovci, Riječ.
- Chevalier, Jean – Gheerbrant, Alain (2007). *Rječnik simbola. Mitovi, snovi, običaji, geste. Oblici, likovi, boje, brojevi*. Peto, prerađeno i prošireno izdanje, Zagreb, Kulturno-informativni centar – Naklada Jesenski i Turk.
- Curtius, Ernst Robert (1998). *Europska književnost i latinsko srednjovjekovlje*, s njemačkog preveo Stjepan Markuš, drugo izdanje, Zagreb, Naprijed.
- Došen, Vid (1969). *Aždaja sedmoglava*, u: *Djela Vida Došena*, Stari pisci hrvatski, Knjiga 34, priredili Tomo Matić i Antun Djamić, Zagreb, JAZU.
- Frangješ, Ivo (1987). *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb–Ljubljana, Nakladni zavod Matice hrvatske – Cankarjeva založba.
- Franičević, Marin (1983). *Povijest hrvatske renesansne književnosti*, Zagreb, Školska knjiga.
- Franičević, Marin (1969). *O Vili Slovinki Jurja Barakovića Zadrana*, u: *Čakavski pjesnici renesanse*, Zagreb, Matica hrvatska.
- Grün, Anselmo (2008). *Na putu – teologija putovanja*, Zagreb, Teovizija.
- Hrnjak, Anita (2009). *Putovanje kroz hrvatsku frazeologiju*, <http://www.suedslavistik-online.de/01/hrnjak.pdf>
- Ježić, Slavko (1993; prema prvom izdanju iz 1944). *Hrvatska književnost od početka do danas (1100–1941.)*, Zagreb, Grafički zavod Hrvatske.
- Kolumbić, Nikica (1980). *Hrvatska književnost od humanizma do manirizma*, Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Kombol, Mihovil (1961). *Povijest hrvatske književnosti do Narodnog preporoda*, Zagreb, Matica hrvatska.
- Kravar, Zoran (2000). *Baraković, Juraj*, u: *Leksikon hrvatskih pisaca*, urednici: Dunja Fališevac, Krešimir Nemeč, Darko Novaković, Zagreb, Školska knjiga.
- Ljubić, Šime (1869). *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske na podučavanje mladeži*, Knjiga II, Rieka, Riečki Emidija Mohovića Tiskarski Kamen. Zavod.
- Medini, Milorad (1902). *Povijest hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku*, Knjiga I. *XVI. stoljeće*, Zagreb, Matica hrvatska.
- Novak, Slobodan Prosperov (2004a). *Juraj Baraković*, u: Juraj Baraković, *Vila Slovinka – Zučnopojke*, Zagreb, Matica hrvatska.
- Novak, Slobodan Prosperov (2004b). *Povijest hrvatske književnosti*, Sv. I. – *Raspeta domovina*, Split, Marjan tisak.
- Pavešković, Antun (2000). *Topos „pravoga puta“ u duhovnom pjesništvu Vetranovića, Dimitrovića i Nalješkovića*, Anali Dubrovnik 38.
- Pavličić, Pavao (1988). *Poetika manirizma*, Zagreb, August Cesarec.
- Pavličić, Pavao (1979). *Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti*, Split, Čakavski sabor.
- Srdoč-Konestra, Ines – Lajšić, Saša (2007). *Realno i irealno u 12. pjevanju Barakovićeve Vile Slovinke*, u: *Zadarski filološki dani 1*, urednice Vanda Babić i Zdenka Matek Šmit, Sveučilište u Zadru, Zadar.

- Solar, Milivoj (1979). *Teorija književnosti*, Zagreb, Školska knjiga.
- Šafařík, Paul Jos. (1865). *Geschichte der illirischen und kroatischen Literatur*, Prag, Verlag von Friedrich Tempsky.
- Švelec, Franjo (1974). *Hrvatska književnost sedamnaestog stoljeća*, u: Franičević, Marin – Švelec, Franjo – Bogišić, Rafo (1974). *Povijest hrvatske književnosti*, Knjiga 3 – *Od renesanse do prosvjetiteljstva*, Zagreb, Liber – Mladost.
- Švelec, Franjo (1977). *O kompozicijskim osobitostima »Vile Slovinke«*, u: *Po stazi netlačeni (Studije iz starije hrvatske književnosti)*, Split, Čakavski sabor.
- Švelec, Franjo (1990). *Iz naše književne prošlosti*, Split, Književni krug.
- Švelec, Franjo (2000). *Juraj Baraković i Prilozi*, u: Juraj Baraković, *Vila Slovinka*, priredio Franjo Švelec, *Stoljeća hrvatske književnosti*, Zagreb, Matica hrvatska.
- Užarević, Josip (1995). *Tropi i jezik. Zapažanja o metafori, metonimiji i sinegdohi*, u: *Tropi i figure*, uredile Živa Benčić i Dunja Fališevac, Zagreb, Zavod za znanost o književnosti.
- Valavec, Matija (1889). *Juraj Baraković*, u: *Djela Jurja Barakovića*, priredili za štampu P. Budmani i M. Valavec, *Stari pisci hrvatski, Knjiga XVII, JAZU*, Zagreb.
- Vodnik, Branko (1913). *Povijest hrvatske književnosti*, Knjiga I. *Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća*. S uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti, Zagreb, Matica hrvatska.

Summary

CONNOTATIONS OF JOURNEY IN *VILA SLOVINKA* (*FAIRY SLOVINKA*)

The paper analyses Baraković's *Vila Slovinka* (*Fairy Slovinka*) wherein the poet celebrates Zadar, in spite of the serious disagreement between them. In the context of the story of Pisnik (the Poet), Vila (the Fairy), Poklisar (the Emissary) and other characters we propose to look into the connotations of the *journey* (traveling, escape, return) and its derivatives thus investigating core and peripheral semantemes on the level of story, character and composition, as well as their relation to the poetics at the beginning of the seventeenth century.